

Проективні методи дослідження особистості

Розширений план лекцій

Лекція 1. Поняття про проективні методи, загальна характеристика

Мета: дати поняття про проективні методи, їх визначення, місце в психології серед інших методів. Розглянути особливості застосування і сфери використання проективних методів.

Кількісні і якісні методи дослідження в психології. Проективні методи дослідження особистості як один з видів якісних методів. Поняття про проективні методи та їх визначення. Виникнення проективних методів в психології. Місце проективних методів серед інших психодіагностичних методів. Спільні риси і відмінності. Особливості стимульного матеріалу проективних методів.

Класифікації проективних методів за різним підґрунтям. Приклади конститутивних, конструктивних, інтерпретативних, імпресивних, експресивних методів, методів закінчення.

Співвідношення проективних і тестових методів. Шляхи наближення проективних методів до тестових (стандартизація експериментальної процедури та обробки одержаних даних, мінімізація впливу експериментатора і т. ін.).

Валідність і надійність проективних методів. Особливості визначення.

Позитивні якості та недоліки проективних методів. Специфіка їх застосування, сфери використання.

Застосування проективних методів у вітчизняній та зарубіжній психології. Застосування проективних методів в індивідуальній діагностиці, в роботі з дітьми, для професійного відбору, в психотерапії, в клінічній психології.

Лекція 2-4. Методика ТАТ (тематичний апперцептивний тест) і САТ (дитячий апперцептивний тест)

Мета: Ознайомити студентів з теорією Мюррея і історією створення методики ТАТ і САТ. Дати визначення центральних положень теорії. Проаналізувати стимульний матеріал, особливості проведення діагностики за допомогою даної методики.

Сутність і призначення методики ТАТ. Протипоказання використання методики. Переваги і недоліки ТАТ. Місце ТАТ в системі методів психологічної діагностики.

Історія і передісторія створення ТАТ. Теорія Г.Мюррея. Вплив на теорію Мюррея положень теорій Фрейда, Мак-Дауголла і К.Левіна.

Центральні положення теорії Мюррея (потреба, тиск, тема). Психометричне обґрунтування ТАТ. Специфіка визначення надійності, валідності і норм.

Опис стимульного матеріалу методики. Таблиці загальні, чоловічі, жіночі, для дівчат і для хлопців.

Вплив ситуації обстеження на результати.

Процедура дослідження. Опис вимог до двох етапів дослідження. Інструкції до першого етапу дослідження, до другого етапу, до таблиці № 16.

Ситуація проведення дослідження. Час, сеанси, поведінка дослідника.

Відмови і відходи досліджуваного. Основні типи відходів: описові, формальні, підмінні і розгалужені розповіді. Приклади цих типів розповідей.

Особливостей відповідей на питання досліджуваного. Запис розповідей і складання протоколу. Основні дані протоколу. Загальний і латентний час кожної розповіді.

Аналіз кожної таблиці (31 таблиця) стимульного матеріалу методики за даною схемою:

- Номер таблиці
- Кому пред'являється
- Опис таблиці
- Типові теми і ознаки, що проявляються у таблиці

Приклади розповідей.

Види неясностей (за Рапапортом):

- Перцептивні помилки
- Мовні помилки
- Змістовні неясності

Приклади.

Правила їх уточнення і з'ясування.

Загальні принципи діагностики ТАТ.

Основні припущення, пов'язані з визначенням найбільш діагностично інформативних розповідей і їх фрагментів. Припущення, пов'язані з висновками з проєктивного змісту розповідей. Опис декількох стадій обробки одержаних розповідей. Перша стадія – симптомологічний аналіз – вичленення і систематизація діагностично значущих показників на основі критеріїв обробки. Друга стадія – синдромологічний аналіз – виділення стійких поєднань діагностичних показників. Третя стадія – формулювання діагностичних висновків.

Два класи діагностичних показників ТАТ: характеристика змісту і характеристики структури розповіді.

Обов'язкові змістовні показники ТАТ:

- Тема
- Герой
- Потреба
- Тиск

Види тем як області життєдіяльності, яка відбивається в розповіді, і їх характеристика. Приклади.

Обов'язкові змістовні показники.

Поняття героя. Основні критерії визначення героя за Мюрреєм. Можливі утруднення у визначенні героя й ідентифікації. Приклади.

Поняття потреби у визначенні Мюррея. 20 основних потреб за Мюрреєм.

Поняття тиску і його зміст. Види тисків.

Методика САТ. Сутність і призначення методики. Стимульний матеріал, процедура проведення обстеження, основні параметри інтерпретації.

Методика Роршаха. Опис стимульного матеріалу. Монохромні і поліхромні таблиці. Інструкція. Ведення протоколу. Опитування. Визначення меж чутливості.

Визначення шифровки. Поняття локалізації. Шифровка локалізації (цілісні відповіді, крупні і дрібні деталі). Поняття детермінант. Шифровка детермінант (форма, гарна і погана форма; рух – людей, тварин, неживих

предметів; відтінки – якість поверхні, відстань, проекція; білий, сірий, чорний колір; поліхромні кольори).

Зміст відповідей і їх шифровка.

Поняття оригінальності-популярності.

Інтерпретація кількості відповідей і часу дослідження. Латентний час дослідження. Інтерпретація різниці між латентним часом на різні таблиці. Середній час.

Інтерпретація локалізації: цілісні відповіді, співвідношення цілісних відповідей і відповідей руху людини. Різні види дрібних деталей і їх інтерпретація. Інтерпретація відповідей на білі частини таблиць. Їх співвідношення з іншими показниками.

Модус сприйняття: ригідний, упорядкований, вільний, хаотичний, інверсивний.

Інтерпретація форми, кінестезії, кольору, відтінків, змісту.

Визначення типу переживання за співвідношенням рухових і кольорових відповідей. Коартирований, коартативний, амбієквальний, інтраверсивний, екстратенсивний типи переживання.

Інтерпретація за Клопфером: показники інтелекту, афекту, функцій Его.

Первинна і вторинна формули і їх психологічний зміст. Показники зовнішнього і внутрішнього контролю. Показники конфлікту і захисних механізмів.

Лекція 5. Теоретичне обґрунтування проєктивних методів

Мета: ознайомити студентів з обґрунтуванням проєктивних методів у холістичній психології, гештальтпсихології, психоаналізі, психології Его и школі New Look (новий погляд).

Різноманітність підходів до обґрунтування проєктивних методів. Обґрунтування проєктивних методів в холістичній психології. Зв'язок проєктивної психології з ідеями К.Левіна, Г.Олпорта, гештальтпсихологів. Основні положення холістичної психології, використані в проєктивній психології.

Підход Л.Френка до проєктивної методології. Поняття особистого світу. Завдання проєктивних методів за Л.Френком.

Обґрунтування можливостей використання слабо структурованого матеріалу в проєктивній методології за допомогою висновків з експериментів Брунера і Гудмена.

Обґрунтування проєктивних методів, а саме можливостей створення проєктивної продукції при сприйнятті неструктурованого матеріалу, в гештальтпсихології. Закони гештальта, які для цього використовуються.

Вплив психоаналізу на створення проєктивних методів та їх обґрунтування принципами психоаналізу. Поняття первинних і вторинних процесів. Гіпотеза щодо функції первинних процесів. Експериментальна перевірка гіпотези в ситуації різних деривацій, проведена представниками школи New Look, і неочікувані результати. Закон Лазаруса. Початок застосування поняття психологічного захисту в проєктивній методології. Значення досліджень школи New Look для обґрунтування проєктивного методу.

Введення положення про функції Его, вільні від конфлікту (Хартман і Рапапорт). Поняття контролю і когнітивного стилю, що почали залучатися для обґрунтування проєктивного методу.

Лекції 6-7. Поняття про механізми психологічного захисту

Мета: Дати визначення поняття механізмів психологічного захисту і проаналізувати особливості дії кожного з них. Показати ситуації, в яких включається той чи інший механізм.

Поняття механізмів психологічного захисту, їх визначення і характеристика. Концепція Зігмунда Фрейда і Анни Фрейд. Спільні риси і відмінності. Зв'язок механізмів психологічного захисту зі зрілістю особистості.

Джерела, цілі і напруга (сила) потягів. Об'єкт потягу. Різні шляхи реалізації потягів в тому числі витіснення.

Поняття витіснення, приклади витіснення. Умови, при яких відбувається витіснення. Витіснення потягу. Приклади. Витіснення реальності. Приклади. Витіснення вимог і приписів Зверх-Я. Приклади.

Реактивне утворення. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади. Вплив на стосунки з оточенням.

Регресія як повернення на ранішні стадії розвитку. Приклади. Ситуації виникнення.

Заперечення. Визначення. Заперечення реальності і заперечення афекту. Приклади. Ситуації виникнення. Невербальні прояви.

Раціоналізація. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади. Раціоналізація за типом «кислого винограду» та «солодкого лимону». Позитивні і негативні риси раціоналізації. Актуальна раціоналізація. Раціоналізація, що передбачає. Раціоналізація для себе і для інших, пряма, непряма, дискредитація цілі, дискредитація жертви, самоомана.

Інтелектуалізація. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади. Позитивні і негативні наслідки інтелектуалізації.

Ізоляція. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади. Один з основних видів психологічного захисту людей, що пережили ситуацію гострої травми (війна, насильство, стихійне лихо тощо).

Ідентифікація. Визначення. Ситуації виникнення (ієрархічні стосунки, залежність від тих, хто домінує). Приклади. Негативні і позитивні риси ідентифікації.

Перенесення (зміщення, заміщення). Перенесення як підміна об'єкту агресії. Приклади. Ситуації виникнення. Перенесення як заміщення об'єкту бажання. Приклади. Ситуації виникнення. Перенесення як відхід, уникнення, втеча. Особистість відходить від активності, що викликає дискомфорт. Приклади. Ситуації виникнення.

Пригнічення. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади. Засоби пригнічення. Прояви пригнічення в пам'яті людини.

Сублімація як захист шляхом перетворення соціально неприйнятних імпульсів в соціально прийнятні. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади.

Утворення симптомів. Розуміння утворення симптомів як вид перенесення, об'єктом якого є сама людина. Визначення. Ситуації виникнення. Приклади. Фізичні симптоми, психологічні симптоми. Втеча в хворобу.

Лекція 8. Поняття проєкції

Мета: Дати описання і визначення проєкції, її видів і особливостей. Ввести поняття апперцептивного спотворення.

Поява терміну проєкція в проєктивній методології. Введення поняття проєкції в науковий обіг психології З.Фрейдом. Аналогія з асиміляцією і

дисиміляцією. Розуміння проєкції Фрейдом. Випадок Шребера як модель проєкції.

Розширення обсягу поняття і введення поняття фобічної проєкції. Розуміння проєкції як уподібнення.

Спільні риси і відмінності різних видів проєкції.

Види проєкції за Мюрстейном і Прайером і їх характеристика:

- Класична проєкція
- Атрибутивна проєкція
- Аутистична проєкція
- Раціоналізована проєкція.

Типологія Холмса.

Проєкція Панглоса і Касандри.

Значення досліджень школи New Look для обґрунтування проєктивного методу. Гіпотеза щодо механізмів селективності сприйняття.

Концепція апперцептивного спотворення Д.Беллака.